

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто поняття економічної безпеки регіону, основні методи оцінки рівня економічної безпеки, запропоновано алгоритм оцінки рівня економічної безпеки на основі таксономічного показника. Розраховано інтегральні показники рівня економічної безпеки по регіонах України.

Аннотация. Рассмотрены понятие экономической безопасности региона, основные методы оценки уровня экономической безопасности, предложен алгоритм оценки уровня экономической безопасности на основе таксономического показателя. Рассчитаны интегральные показатели уровня экономической безопасности по регионам Украины.

Annotation. In the article analyses of current approaches to modeling the security of the region and methods for assessing the level of economic security have been considered in detail. A model of assessing the level of economic security of Ukraine's regions has been developed. An integral taxonomical index is built for assessing the level of economic security of Ukraine's regions.

Ключові слова: економічна безпека регіону, метод, алгоритм, таксономічний та інтегральні показники.

Україна як незалежна держава, існує у взаємопов'язаному та взаємозалежному світі, де все яскравіше проявляється фактор глобалізації, інтеграції господарської діяльності, економічної та соціальної політики. Аналіз соціально-економічної ситуації в країні показує, що причини загроз економічній безпеці мають яскраво виражений регіональний характер, тому дослідження саме територіального аспекту економічної безпеки та формування системи її індикаторів (критеріїв і показників) дозволяє визначити ключові фактори забезпечення економічної безпеки держави в цілому. Потреба в надійному та всебічному захисті національних інтересів України зумовлює необхідність дослідження регіональних аспектів забезпечення національної безпеки. Забезпечення національної безпеки за умов децентралізації управління державним розвитком потребує виділення регіональної безпеки як окремої підсистеми в системі національної безпеки. Проблеми регіональної безпеки вимагають ефективного й своєчасного розв'язання питань територіального розвитку країни засобами державної регіональної політики [1; 2].

Під економічною безпекою регіону як відносно самостійної економічної системи розуміється сукупність його властивостей, що забезпечують його прогресивний розвиток в умовах дестабілізуючого впливу різноманітного виду загроз. Дана категорія розуміється як стан забезпеченості необхідними ресурсами на рівні, який дозволяє гарантувати розвиток і зростання економіки та соціальної сфери при достатньому захисті економічних інтересів від системи загроз зовнішнього і внутрішнього походження. Основним шляхом підтримки належного стану безпеки є формування цілісної системної динаміки, реалізація якої дозволить досягти позитивного стану функціонування соціально-економічних систем різних територіальних рівнів [3].

Відсутність загально визнаної теорії національної безпеки, теоретико-методологічних засад регулювання розвитку економічної безпеки регіонів України ускладнює обґрунтування державної політики та знижує ефективність її державного регулювання. Є всі підстави стверджувати, що накопичений потенціал загроз внутрішнього й зовнішнього характеру досяг такого рівня, за якого без розробки та впровадження цілеспрямованої системної політики захисту національних і, насамперед, регіональних економічних інтересів на порядку денному може постати питання про існування України як цілісної, суверенної держави.

Особливостями формування та регулювання державних механізмів забезпечення економічної безпеки регіонів є складність процесів, що відбуваються. Для зменшення їх негативного впливу та усунення наслідків у державі створюється система забезпечення національної безпеки, ефективне функціонування якої неможливе без проведення системних досліджень щодо місця й ролі економічної безпеки регіонів у сфері державного управління національною безпекою.

Найважливішим апаратом дослідження системи економічної безпеки є методи економіко-математичного моделювання, які базуються на різних розділах математики, математичної статистики, для комп'ютерного розв'язання економіко-математичних задач використовується обчислювальна техніка, пакети прикладних програм та інші суміжні дисципліни. Математичні методи дослідження економічних об'єктів дозволяють імітувати ті якості системи, причинно-наслідкову обумовленість яких досить складно визначити у явній формі, внаслідок великої кількості взаємодіючих факторів, зв'язки між якими ускладнені. Математичні методи дають змогу створити формальні структури, які ідентифікуються з реальним об'єктом і дають можливість оцінити якості системи та тенденції її розвитку на основі системи вхідних передумов.

Для вимірювання стану економічної безпеки країни застосовують багато різноманітних методів. Серед них варто виділити такі: моніторинг основних соціально-економічних показників і співставлення їх з граничними значеннями, що мають бути не менші за середньосвітові; методи експертної оцінки; метод аналізу й обробки сценаріїв; методи оптимізації; теоретико-ігрові методи; методи багатовимірного статистичного аналізу; методи теорії штучних нейронних мереж.

Аналіз сучасних підходів до дослідження проблеми економічної безпеки систем різноманітного призначення і рівня ієрархії показав, що вони мають ряд недоліків: відсутній єдиний узагальнений підхід до формування

понятійного апарату економічної безпеки і класифікації загроз економічної безпеки, до формування системи показників економічної безпеки; при формуванні системи показників відсутній системний підхід та ін.

Серед класів економічних моделей, що моделюють, прогнозують, оцінюють, аналізують економічну безпеку регіонів, виділяють економетричні та індексні. У роботі запропоновано такий алгоритм визначення рівня економічної безпеки за допомогою методів таксономії:

1. Формування системи показників економічної безпеки регіону. Протилежним поняттю "регіональний інтерес" є поняття "загроза економічній безпеці регіону", по кожній загрозі визначають показники, що можуть бути використані як індикатори безпеки регіону. Тож метою даного етапу є визначення загроз та соціально-економічних показників, що характеризують їх.

2. Зменшення кількості показників. Оскільки важливим є ефективність та реальність отриманих результатів у подальшому, потрібною є робота з інформативними, некорельованими показниками. Отже, завданням даного етапу є зменшення кількості показників та отримання масиву даних, що найбільш інформативно описує стан економічної безпеки регіонів.

3. Розрахунок інтегрального показника рівня економічної безпеки регіонів. Він виконується із застосуванням методів таксономічного аналізу. Таксономічний показник є синтетичною величиною, рівнодіючою усіх показників, що описують стан економічної безпеки регіону. Даний показник дає змогу оцінити рівень економічної безпеки кожного з регіонів порівняно з іншими.

4. Аналіз отриманих даних. Заключним є формування загальних висновків щодо стану регіонів України з точки зору їх економічної безпеки.

Відповідно до даного алгоритму було зібрано масив даних, що складався з 40 показників соціально-економічного розвитку по 25 регіонах України за 2009 рік, вони були розбиті на 13 груп. Серед кожної з груп було обрано репрезентант, таким чином, було отримано показники, що найбільшою мірою характеризують рівень економічної безпеки регіонів, до них ввійшли: коефіцієнт розлучень (X6), середньомісячна номінальна заробітна плата робітників (X9), введення в експлуатацію жилих будинків (X12), кількість студентів у ВНЗ (X16), кількість лікарів усіх спеціальностей (X17), домашні телефонні апарати суспільного використання (X22), кількість засуджених за вироком суду (X24), забруднення стічних вод у природні водні об'єкти (X25), кількість діючих господарських суб'єктів у с/г (X30), інвестиції в основний капітал на душу населення (X32), валовий регіональний продукт (X35), кількість малих підприємств (X37), кількість збиткових підприємств (X38).

Усі коефіцієнти економічної безпеки є результатом взаємовпливу показників-стимуляторів та показників-дестимуляторів. Саме від особливостей взаємодії цих складових елементів під час проведення розрахунків залежить формування рівня економічної безпеки. Тож показники були продиференційовані, і за кожним з показників була обрана точка-еталон, що у стимуляторів склала максимум по регіонах, а у дестимуляторів – відповідно, мінімум. На основі цього був побудований регіон-еталон з такими координатами $P_0(-2,66967; 2,42132; 3,245628; 3,491523; 2,274883; 4,217697; -1,01106; -0,49525; 3,302921; 2,861316; 2,540352; 2,054363; -2,96142)$.

Відносно цього регіону-еталона розраховано інтегральний показник рівня економічної безпеки регіонів України, на основі цього показника регіони проранжовані у таблиці.

Таблиця

Значення інтегрального показника рівня економічної безпеки

№	Регіон	Показник	№	Регіон	Показник	№	Регіон	Показник
1	АРК	0,221	9	Івано-Франківський	0,248	17	Рівненський	0,117
2	Вінницький	0,090	10	Київський	0,277	18	Сумський	0,154
3	Волинський	0,095	11	Кіровоградський	0,128	19	Тернопільський	0,165
4	Дніпропетровський	0,202	12	Луганський	0,126	20	Харківський	0,315
5	Донецький	0,079	13	Львівський	0,319	21	Херсонський	0,099
6	Житомирський	0,072	14	Миколаївський	0,252	22	Хмельницький	0,154
7	Закарпатський	0,145	15	Одеський	0,455	23	Черкаський	0,144
8	Запорізький	0,281	16	Полтавський	0,295	24	Чернігівський	0,185
						25	Чернівецький	0,087

За 2009 рік найбільшого рівня економічної безпеки досяг Одеський регіон, що склало 0,455, при максимальному значенні рівня економічної безпеки 1. Найменший рівень економічної безпеки було зафіксовано у Житомирському регіоні, що склало 0,072. Це свідчить про те, що в цілому рівень економічної безпеки по регіонах в Україні є дуже низьким.

Наук. керівн. Клебанова Т. С.

Література: 1. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Т. С. Клебанова, О. І. Черняк; за ред. В. М. Гейця. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с. 2. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – С. 37. 3. Ткаченко В. Г. Проблемы региональной экономической безопасности в условиях постиндустриального периода в Украине / В. Г. Ткаченко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 22–27.